

Zbigniew Bereszyński

Badacz niezależny, Opole

ORCID 0000-0001-9761-8701

Kontrowersyjne pożegnanie (?) z komunizmem. Przemiany polityczne z lat 1989–1991 i spory na ten temat na przykładzie lokalnego środowiska opolskiego

Druga połowa lat osiemdziesiątych XX w. przyniosła szybko postępujące zmiany sytuacji społeczno-politycznej w Polsce. W 1986 r., wraz z ogłoszeniem już trzeciej z kolei amnestii od chwili wprowadzenia stanu wojennego, borykające się z postępującym kryzysem gospodarczym władze PRL znacznie złagodziły politykę represyjną wobec środowisk opozycyjnych.

W tej sytuacji Solidarność zaczęła wychodzić z podziemia i przechodzić do działalności jawnej. Oprócz działającej nadal w podziemiu Tymczasowej Komisji Koordynacyjnej powstała jawna Tymczasowa Rada NSZZ „Solidarność”, powołana z dniem 29 września 1986 r. przez przewodniczącego związku Lecha Wałęsę¹.

Solidarność, reprezentowana przez różne struktury, grupy i środowiska, często bardzo nieformalne, lecz używające jej szyldu związkowego, była

¹ Zob. A. Friszke, *Tymczasowa Komisja Koordynacyjna NSZZ „Solidarność” (1982–1987)* [w:] „Solidarność” podziemna 1981–1989, red. idem, Warszawa 2006, s. 166; H. Głębocki, *Dzieje „Solidarności” w podziemiu (1981–1989)* [w:] *Droga do niepodległości. „Solidarność” 1980–2005*, red. A. Borowski, M. Łątkowska, T. Mahrburg, Warszawa 2005, s. 226; Ł. Kamiński, *Tymczasowa Rada NSZZ „Solidarność”* [w:] *Encyklopedia Solidarności. Opozycja w PRL 1976–1989*, t. 1, red. M. Łątkowska et al., Warszawa 2010, s. 463; P. Codogni, *Okrągły Stół, czyli polski Rubikon*, konsultacja nauk. J. Kofman, Warszawa 2009, s. 48–49; P. Zyzak, *Lech Wałęsa. Idea i historia. Biografia polityczna legendarnego przywódcy „Solidarności” do 1988 roku*, Kraków 2009, s. 533–534.

nadal postrzegana jako główna siła opozycyjna. W praktyce jednak w różnych ośrodkach i częściach kraju coraz bardziej zyskiwały na znaczeniu inne struktury i środowiska, nieposługujące się już szyldem związkowym i otwarcie deklarujące swój polityczny charakter. Dużą siłą organizacyjną wyróżniała się zwłaszcza Solidarność Walcząca, rozwijająca się od połowy 1982 r. pod przywództwem Kornela Morawieckiego. Istotne znaczenie odzyskiwała stopniowo Konfederacja Polski Niepodległej (KPN), deklarująca się już od 1979 r. jako pierwsza od przeszło trzydziestu lat opozycyjna partia polityczna w Polsce. W tym samym czasie rodziły się również nowe formacje polityczne, np. Liberalno-Demokratyczna Partia „Niepodległość”.

Rozwój sytuacji społecznej w kraju zdynamizowały dokonujące się w tym samym czasie zmiany pokoleniowe w polskim społeczeństwie. W połowie lat osiemdziesiątych zaczęła wchodzić w dorosłe życie kolejna grupa pokoleniowa, niemająca przeważnie za sobą ani dobrych, ani złych doświadczeń osobistych związanych z działalnością Solidarności w latach 1980–1981. Grupa ta była mniej podatna na oddziaływanie dotychczasowych autorytetów związkowo-opozycyjnych, a jej reprezentanci poszukiwali własnych dróg samorealizacji w sferze politycznej. Na takim tle powstawały nowe formacje opozycyjne o wybitnie młodzieżowym charakterze, np. działający od 1985 r. Ruch „Wolność i Pokój”².

Nowe inicjatywy opozycyjne w województwie opolskim w latach 1985–1988

Wszystkie te zjawiska występowały również w województwie opolskim. Tak np. 13 października 1986 r. ukonstytuowała się jawnie działająca Tymczasowa Rada Regionalna (TRR) NSZZ „Solidarność” Śląska Opolskiego, w której skład weszli przedstawiciele Solidarności pracowniczej, rolniczej i rzemieślniczej oraz Niezależnego Zrzeszenia Studentów z kilku ośrodków województwa (pierwotnie Opole, Nysa, Prudnik, Głucholazy i Zawadzkie,

² Zob. M. Litwińska, G. Waligóra, *Ruch „Wolność i Pokój” 1985–1989* [w:] NSZZ „Solidarność” 1980–1989, t. 7: *Wokół „Solidarności”*, red. Ł. Kamiński, G. Waligóra, Warszawa 2010, s. 299–330; M. Wierzbicki, *Młodzież w PRL*, Warszawa 2009, s. 88–89; *idem*, *Ostatni bunt. Młodzieżowa opozycja polityczna u schyłku PRL 1980–1990. Fakty, konteksty, interpretacje*, Lublin–Warszawa 2013, s. 112–116, 123–125, 158–165, 247–248; A. Smółka-Gnauck, *Między wolnością a pokojem. Zarys historii Ruchu „Wolność i Pokój”*, Warszawa 2012, s. 44–67; G. Waligóra, *Ruch Wolność i Pokój* [w:] *Encyklopedia Solidarności. Opozycja w PRL 1976–1989*, t. 2, red. *idem et al.*, Katowice–Warszawa 2012, s. 389–391.

a w późniejszym czasie także Kędzierzyn-Koźle)³. W drugiej połowie 1987 r. powstała działająca półjawnie Komisja ds. Interwencji i Praworządności NSZZ „Solidarność” Śląska Opolskiego, stanowiąca lokalny odpowiednik Komisji ds. Interwencji i Praworządności NSZZ „Solidarność”, utworzonej na szczeblu krajowym w grudniu 1986 r.⁴ W tym samym czasie rozwijały się również miejscowe struktury opozycji młodzieżowej. W październiku 1987 r. oficjalnie zainaugurowano działalność opolskiego środowiska Ruchu „Wolność i Pokój”⁵.

Rozwój sytuacji społecznej w województwie opolskim, a także na terenach górnośląskich leżących wówczas w granicach dwóch sąsiednich województw – katowickiego i częstochowskiego – w istotny sposób różnił się od tego, co się działo w innych częściach kraju. Specyficznie lokalnym zjawiskiem stały się ponawiane konsekwentnie od połowy lat osiemdziesiątych inicjatywy na rzecz utworzenia i zalegalizowania miejscowych struktur mniejszości niemieckiej. Na przełomie lat 1988 i 1989 ruch stawiający sobie takie cele stał się najbardziej masowym ruchem społecznym w województwie opolskim. Tysiące rdzennych mieszkańców regionu wpisywało się na tworzone wówczas imienne listy osób pochodzenia niemieckiego⁶.

Zmiany dokonujące się w Polsce i Związku Sowieckim pozwalały żywić nadzieję, że już w najbliższych latach może dojść do politycznego przesilenia w kraju na skalę porównywalną z tym, co wydarzyło się w sierpniu 1980 r. Panowała co do tego powszechna zgoda wśród osób zaangażowanych w działalność o charakterze opozycyjnym czy związkowo-opozycyjnym. Różnice

³ Zob. Z. Bereszyński, *NSZZ „Solidarność” i rewolucja solidarnościowa na Śląsku Opolskim 1980–1990*, t. 2: *Od stanu wojennego do zmian ustrojowych w kraju*, Opole 2014, s. 358–360.

⁴ *Ibidem*, s. 369–370.

⁵ Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej Oddział we Wrocławiu (dalej AIPN Wr), 122/453, t. 1, Notatka urzędowa dot. Marcina Kaczyńskiego, 1 IV 1988 r., k. 31; *ibidem*, t. 2, Akta wykroczenia dot. rozpowszechniania ulotek w dniu 25 VIII 1988 r. przez Marcina Kaczyńskiego, M. Molińskiego, „Alternatywa”, nr 3, k. 50–52; *ibidem*, *Oświadczenie*, „Serwis Ruchu »Wolność i Pokój«” 1988, nr 1, k. 53; AIPN Wr, 08/578, Informacje ds. „Kaganek”, I LO, 1982–1989, Notatka służbowa dot. ustaleń w I LO w Opolu, ul. Miczurina, 15 I 1988 r., k. 10; AIPN Wr, 0010/3951, Arkusz informacyjny Marcina Popiela, k. 1–2; *Kronika*, „Solidarność Opolska” 1988, nr 29, s. 4. Zob. Z. Bereszyński, *NSZZ „Solidarność”...*, s. 376–379.

⁶ Zob. Z. Bereszyński, *Pomiędzy emigracją a społecznym zaangażowaniem. Rdzenna ludność Śląska Opolskiego i jej postawy w latach 1980–1989* [w:] *Spółczesność polskie w latach 1980–1989*, red. N. Jarska, J. Olszek, Warszawa 2015, s. 412, 414, 415. Zob. też K. Zuba, *Rola ruchu obywatelskiego na Śląsku Opolskim w demontażu systemu autorytarnego i budowie demokracji na szczeblu regionalnym i lokalnym* [w:] *Upadek systemu komunistycznego na Górnym Śląsku. Wokół przemian 1989 roku w województwach katowickim i opolskim*, red. A. Dziuba, S. Rosenbaum, Katowice 2010, s. 338.

zdań dotyczyły tego, czego można było i należało się spodziewać po przyszłym przełomie politycznym i w jaki sposób przygotować się do jego wykorzystania. Wyobrażenia i aspiracje działaczy związkowych spod znaku Solidarności przez długi czas nie wykraczały poza powrót do sytuacji sprzed 13 grudnia 1981 r., tj. nie pretendowano do odebrania komunistom władzy w państwie, tylko do odzyskania swobody działania związków zawodowych oraz innych organizacji społecznych jako oddolnej przeciwwagi i czynnika kontrolnego w stosunku do aparatu władzy. Z upływem czasu zaczęto przyswajać hasła niepodległościowe, z jakimi występowały opozycyjne formacje polityczne. Brakowało jednak głębszej refleksji, na czym miałyby w praktyce polegać realizacja takich haseł i jakie konkretnie działania należałoby podejmować z myślą o odzyskaniu niepodległości.

W 1985 r. ukazał się pierwszy – i niestety ostatni – numer „Biuletynu Opolskiego”, przygotowany przez autora niniejszego tekstu we współpracy z Romualdem Lazarowiczem z redakcji „Biuletynu Dolnośląskiego” i wydany drukiem przez Agencję Wydawniczą Solidarności Walczącej⁷. Zamieszczone tam artykuły zawierały m.in. polemikę z bezrefleksyjnym podejściem do haseł niepodległościowych charakteryzującym wielu działaczy Solidarności, któremu przeciwstawiano pozytywne myślenie państwowotwórcze. Polemizując z popularnym wówczas programem tzw. społeczeństwa podziemnego lub alternatywnego, stanowiącym oficjalną filozofię polityczną przywódczych ośrodków podziemnej Solidarności z Tymczasową Komisją Koordynacyjną na czele, autorzy biuletynu opowiadali się za stopniową budową alternatywnego systemu politycznego, mającego stanowić organizacyjny załączek przyszłego, niepodległego państwa polskiego⁸.

Przez pewien czas mogło się wydawać, że istnieje szansa częściowej realizacji na gruncie lokalnym idei wyrażonych w „Biuletynie Opolskim” we współpracy z utworzoną w 1986 r. Tymczasową Radą Regionalną NSZZ „Solidarność” Śląska Opolskiego. Podobnie jak inne tego typu ciała w Polsce, rada ta ukonstytuowała się formalnie jako przedstawicielstwo jednego tylko związku zawodowego – NSZZ „Solidarność”. Faktycznie jednak – jak już wspomniano – z racji swojego składu była ona wspólnym przedstawicielstwem kilku różnych organizacji społecznych, wchodzących w skład szeroko rozu-

⁷ Zob. Z. Bereszyński, *Solidarność Walcząca i Partia Wolności w województwie opolskim w latach 1982–1991* [w:] *Solidarność Walcząca 1982–1990. Studia i szkice*, red. S. Ligarski, M. Siedziako, Szczecin–Warszawa 2019, s. 290–291.

⁸ *Ibidem*, s. 19–21

mianego ruchu społecznego Solidarność. Co więcej, niektórzy jej członkowie (Kazimierz Klucznik, Jan Naskręt i Wiesław Ukleja) działali wcześniej również w strukturach KPN. Utworzenie ciała o takim składzie można było w związku z tym potraktować jako pierwszy poważny krok na drodze do budowy alternatywnego systemu politycznego w skali jednego regionu. Od powołania TRR jako wspólnej reprezentacji czterech różnych organizacji społecznych było już niedaleko do utworzenia szerokiej reprezentacji sił opozycyjnych w województwie opolskim, obejmującej również opozycję polityczną⁹.

Pozyskałem dla tej idei jednego z członków TRR, Wiesława Ukleję, z którym działałem wcześniej w miejscowych strukturach NZS i ruchu obrony więzionych za przekonania. Zaczął on namawiać pozostałych członków rady do przekształcenia TRR w lokalną reprezentację różnych sił opozycyjnych. Spotkał się jednak z absolutnym niezrozumieniem i sprzeciwem, wobec czego ostatecznie wystąpił z TRR¹⁰.

Z myślą o niepodległości. Rozwój sytuacji w 1988 r.

Oczekiwane od połowy lat osiemdziesiątych kolejne przesilenie polityczne w Polsce zaczęło dokonywać się w 1988 r. w ścisłym związku z dwiema falami strajków, jakie przetoczyły się wówczas przez kraj. Na tym tle w istotnym stopniu zmienił się układ sił opozycyjnych w województwie opolskim.

We wrześniu 1988 r., wkrótce po wygaśnięciu strajków w kraju, zgodnie z apelami TRR zaczęły powstawać w województwie opolskim jawnie działające komitety organizacyjne Solidarności. W styczniu 1989 r. przystąpiono również do organizowania międzyzakładowych struktur związkowych. 15 kwietnia 1989 r. odbył się w Opolu II Zjazd Delegatów NSZZ „Solidarność” Regionu Śląska Opolskiego. Wybrano na nim Tymczasowy Zarząd Regionu z Janem Całką na czele¹¹.

Ostatnie miesiące 1988 r. przyniosły także istotną zmianę sytuacji w miejscowych młodzieżowych środowiskach opozycyjnych. Z opolskiego środo-

⁹ W praktyce w składzie TRR była reprezentowana (choć bez formalnego wyeksponowania tego faktu) również miejscowa opozycja polityczna, ponieważ Ukleja i Wyspiański byli działaczami KPN.

¹⁰ Zob. A. Maziarz, Ł. Sołtysik, Ukleja Wiesław [w:] *Encyklopedia Solidarności...*, t. 2, s. 470; Z. Bereszyński, *Ewolucja celów i form działalności opozycyjnej w Polsce w latach 1980–1989. Casus Śląska Opolskiego* [w:] *Opozycja antykomunistyczna w krajach bloku wschodniego w latach 1945–1989*, red. K. Łabędź, M. Świder, Kraków 2014, s. 134–135.

¹¹ *II Zjazd Delegatów NSZZ „Solidarność” Regionu Śląska Opolskiego (relacja wysłanników „SO”), „Solidarność Polska” 1989, nr 38–41 [specjalny numer zjazdowy], s. 2–3.*

wiska Wolności i Pokoju wyodrębniła się grupa działaczy głoszących hasła niepodległościowe i odrzucających ideę politycznego kompromisu z komunistami. Osoby te nawiązały bliską współpracę z miejscowymi działaczami ruchu obrony więzionych za przekonania i KPN z lat 1980–1981: Wiesławem Ukleją, Lesławem Poeckhem i Zbigniewem Bereszyńskim. Tak doszło do powstania Młodzieżowej Grupy Niepodległościowej (MGN) „Pokolenie ’80–88”, którą tworzyli m.in. Jerzy Golczuk (lider grupy, prowadzący działalność opozycyjną od 1981 r.), Bogdan Bocheński, Adam i Zbigniew Cieślińscy, Mariusz Jankiewicz, Wojciech Kaczmarek, Arkadiusz Karbowski, Mariusz Pawelec i Wiesław Różycki¹². Do aktywnych sympatyków grupy należeli m.in. Zbigniew Dziegielewski i Andrzej Kuczuk. MGN „Pokolenie ’80–88” wydawała biuletyn „Pokolenie ’80–88” oraz serwis informacyjny „Na Bieżąco”¹³.

W drugiej połowie 1988 r. doszło również do daleko idącego zbliżenia ideowego między czołowymi działaczami regionalnej Solidarności i wymienionymi wyżej opolskimi działaczami niepodległościowymi. Wyrazem tego była seria wspólnych wystąpień z okazji różnych rocznic.

Największe znaczenie miały dwa oświadczenia wydane w listopadzie 1988 r. z okazji 70. rocznicy odzyskania niepodległości przez Polskę, a sygnowane przez przedstawicieli środowisk niepodległościowych Opolszczyzny, NSZZ „Solidarność” Opole, regionalnej Komisji ds. Interwencji i Praworządności NSZZ „Solidarność” oraz MGN „Pokolenie ’80–88”. Oba te dokumenty zostały opracowane przez autora niniejszego tekstu zgodnie z koncepcją prezentowaną wcześniej m.in. w „Biuletynie Opolskim”.

Akceptacja treści obu oświadczeń przez czołowych działaczy miejscowej Solidarności zdawała się wskazywać na przełamanie występujących dotąd uprzedzeń¹⁴ i zwiastować dobrą współpracę w przyszłości. Nadzieje te jednak nie wytrzymały konfrontacji z nowymi wydarzeniami politycznymi, przesądzającymi

¹² Jerzy Golczuk i inni działacze z tego kręgu byli zachęceni przez Jana Całkę do utworzenia młodzieżowej „przysiężnicy” Solidarności, ostatecznie jednak zdecydowali się na bliższy związek z polityczną opozycją niepodległościową, reprezentowaną na terenie Opola przez takie postacie, jak Wiesław Ukleja, Lesław Poeckh czy Zbigniew Bereszyński. Wyrazem tego stało się utworzenie przez nich MGN „Pokolenie ’80–88”.

¹³ Por. K. Zyzik, *Chłopcy z tamtych demonstracji*, „Nowa Trybuna Opolska”, 18 VIII 1996, s. 3; Z. Bereszyński, NSZZ „Solidarność”..., s. 383; *idem*, *Młodzieżowa Grupa Niepodległościowa „Pokolenie ’80–88”* [w:] *Encyklopedia Solidarności*..., t. 2, s. 269–270; *idem*, *Golczuk Jerzy* [w:] *Encyklopedia Solidarności*..., t. 2, s. 121–122.

¹⁴ Działacze opozycji niepodległościowej zarzucali związkowcom spod znaku Solidarności niedostatek politycznej odwagi i wyobraźni, przejawiający się w ograniczaniu swoich strategicznych celów do ponownego zawarcia ugody z komunistami na wzór porozumień społecznych z 1980 r. Związkowcy natomiast w krytykujących ich opozycjonistach widzieli oderwanych od rzeczywistości politycznych marzycieli.

o dalszym rozwoju sytuacji politycznej w Polsce. Niedługo potem doszło do głębokiego rozłamu na tle stosunku do ugody Okrągłego Stołu i jej konsekwencji.

Ewolucja czy rewolucja?

Podpisane 5 kwietnia 1989 r. porozumienie Okrągłego Stołu przewidywało m.in. przeprowadzenie „niekonfrontacyjnych” wyborów do Sejmu i Senatu PRL. Środowiska opozycyjne mogły się ubiegać o 35 proc. mandatów w niższej izbie i wszystkie mandaty w wyższej. Do bezpośrednich konsekwencji porozumienia należała ponowna rejestracja Solidarności 17 kwietnia 1989 r.

Opolscy działacze Solidarności, z bardzo nielicznymi wyjątkami popierający ówczesną politykę Lecha Wałęsy, entuzjastycznie powitali porozumienie Okrągłego Stołu. W kręgach tych przeważała opinia, że proces przemian musi być rozłożony na wiele lat, ponieważ w najbliższym czasie nie ma możliwości wyrwania Polski spod polityczno-militarnej zależności od Związku Sowieckiego. Natomiast miejscowi działacze niepodległościowi, zarówno ci starsi, związani w latach 1980–1981 z KPN i ruchem obrony więzionych za przekonania, jak i młodzież z kręgu MGN „Pokolenie ’80–88”, od początku krytykowali zawartą ugodę w obawie, że jej konsekwencją może być zmarnowanie historycznej szansy pełnego uwolnienia się od politycznego dziedzictwa PRL. Środowisko to odrzucało koncepcję dzielenia się władzą z komunistami, opowiadając się za jak najszybszym przeprowadzeniem całkowicie wolnych i demokratycznych wyborów parlamentarnych.

W zamyśle komunistów „niekonfrontacyjne” wybory do Sejmu i Senatu PRL miały poszerzyć społeczną bazę ówczesnego aparatu władzy o część dotychczasowych środowisk opozycyjnych. Gdyby te rachuby się ziściły, mogłyby przekreślić historyczną szansę na odzyskanie niepodległości przez nasz kraj. Świadome takiego niebezpieczeństwa środowiska niepodległościowe odrzucały ugodę Okrągłego Stołu i nawoływały do bojkotu wyborów.

Realizowaną pod przewodnictwem Wałęsy politykę ugody z komunistami krytykowano m.in. na łamach opolskiego pisma „Pokolenie ’80–88”. W drugim numerze tego pisma, wydanym w lutym–marcu 1989 r., ukazał się cały blok materiałów na ten temat, od tekstów publicystycznych po rysunki satyryczne. W marcu 1989 r. opolskie środowiska niepodległościowe wystąpiły z obszernym oświadczeniem¹⁵, odrzucającym ideę ugody na warunkach proponowa-

¹⁵ Autorstwa Zbigniewa Bereszyńskiego.

nych przez władze PRL. Nie wyrażały one zgody na udział sił opozycyjnych w „ratowaniu zagrożonego upadkiem reżimu komunistycznego”, opowiadały się za „powszechnym bojkotem [...] pseudodemokratycznych wyborów” i jak najszybszym przeprowadzeniem „autentycznych, wolnych wyborów parlamentarnych”. Oświadczenie to było sygnowane przez przedstawicieli opolskich środowisk niepodległościowych, Młodzieżową Grupę Niepodległościową „Pokolenie ’80–88”, Niepodległościową Grupę Uczestników Ruchu „Wolność i Pokój” oraz grupę uczestników Ruchu „Wolność i Pokój”¹⁶. W tym samym duchu było utrzymane kolejne oświadczenie opolskich środowisk opozycyjnych¹⁷, wydane z okazji kolejnej rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 maja. W dokumencie tym wskazywano na szczególną szkodliwość ugodowego sposobu myślenia w sytuacji, gdy Polska znalazła się „w obliczu największej od dziesięcioleci – i być może zupełnie niepowtarzalnej – szansy odzyskania niepodległości”¹⁸. Usiłując dowieść, że szansa taka faktycznie się pojawiła, powoływano się na ówczesną sytuację w innych krajach bloku sowieckiego. Oświadczenie podpisali przedstawiciele środowisk niepodległościowych Opolszczyzny, MGN „Pokolenie ’80–88” i Niepodległościowej Grupy Uczestników Ruchu „Wolność i Pokój”¹⁹.

Wyborczy sukces Solidarności

Przełomowe znaczenie dla dalszego rozwoju sytuacji w kraju i regionie miały wybory przeprowadzone 4 czerwca 1989 r. Wzięło w nich udział 409 410 mieszkańców województwa opolskiego, co stanowiło 61,2 proc. uprawnionych do głosowania. Wszyscy kandydaci związkowi odnieśli spektakularny sukces, zdobywając całą pulę mandatów, o jakie mogła ubiegać się Solidarność²⁰. Podobnie było w całej Polsce.

¹⁶ Oświadczenie, „Na Bieżąco. Serwis informacyjny MGN »Pokolenie ’80–88«” 1989, nr 2, s. 1–4; *Informacje*, „Na Bieżąco. Serwis informacyjny MGN »Pokolenie ’80–88«” 1989, nr 2, s. 1–4.

¹⁷ Również opracowane przez Zbigniewa Bereszyńskiego, datowane na 3 maja 1989 r.

¹⁸ Oświadczenie, „Na Bieżąco. Serwis informacyjny MGN »Pokolenie ’80–88«” 1989, nr 3, s. 3.

¹⁹ *Ibidem*, s. 1–4.

²⁰ Edmund Jan Osmańczyk i Józef Góralczyk uzyskali dwa przewidziane dla Opolszczyzny mandaty senatorskie, a Bronisław Wilk, Wojciech Solarewicz i Stefan Kozłowski zdobyli wszystkie mandaty poselskie, o jakie mogli ubiegać się kandydaci niezależni. Na ich kandydatury padło od przeszło 60 do więcej niż 80 proc. głosów. Inni kandydaci nie przekroczyli nawet 20 proc. Zob. Z. Bereszyński, *Wybory w latach 1972–1989 oraz referendum społeczne w 1987 r. na Śląsku Opolskim. Działania aparatu władzy i środowisk opozycyjnych, akcje antywyborcze oraz spontaniczne przejawy postaw opozycyjnych wśród mieszkańców regionu* [w:] *Wybory i referenda w PRL*, red. S. Ligarski, M. Siedziako, Szczecin

Z uzyskanego wyniku cieszyli się zarówno zwolennicy głosowania na kandydatów Solidarności, jak i ci, którzy opowiadali się za bojkotem wyborów „kontraktowych”. Czołowy przeciwnik ugody Okrągłego Stołu – lider Solidarności Walczącej Kornel Morawiecki – w oświadczeniu wydanym dzień po wyborach stwierdził: „Niedemokratyczne wybory stały się plebiscytem przegranym z kretesem przez reżim. Społeczeństwo jasno wyraziło swą wolę”²¹.

Wyborczy sukces Solidarności, stanowiący ogromną niespodziankę zarówno dla rządzących, jak i dla ówczesnej opozycji²², był wydarzeniem o znaczeniu przełomowym, przekreślającym żywione przez komunistów nadzieje na umocnienie władzy z wykorzystaniem wyselekcjonowanej części środowisk opozycyjnych. Dał początek lawinie zdarzeń, które w krótkim czasie zakończyły polityczną historię PRL. 4 czerwca 1989 r. komunizm w Polsce jeszcze się nie skończył, ale z pewnością można mówić o początku końca systemu. Bardzo wymownym tego przejawem był m.in. szybko postępujący rozkład miejscowych struktur PZPR w drugiej połowie 1989 r.²³

Sposób wykorzystania tego sukcesu przez ludzi Solidarności pozostawał jednak przedmiotem ostrych kontrowersji. Środowiska określane od tego czasu mianem opozycji pozaparlamentarnej zajmowały w tej kwestii bardzo krytyczne stanowisko. Domagano się przyspieszenia i pogłębienia przemian politycznych. Krytykowano różne posunięcia postrzegane jako błędy Solidarności czy sprzeniewierzenie się jej pierwotnym ideałom.

2014, s. 330–331; K. Jasiak, Z. Bereszyński, *Kalendarium ważniejszych wydarzeń na Opolszczyźnie według meldunków, sprawozdań, kronik oraz innych materiałów Milicji Obywatelskiej i Służby Bezpieczeństwa w latach 1945–1989* [w:] *Komunistyczny aparat represji i życie społeczne Opolszczyzny w latach 1945–1989. Studia i materiały*, red. K. Jasiak, Opole 2012, s. 478; M. Patelski, *Od X Plenum KC PZPR do czerwcowych wyborów (styczeń–czerwiec 1989 r.). Opolskie władze partyjne wobec przełomu 1989 r.* [w:] *Upadek systemu komunistycznego na Górnym Śląsku...*, s. 271; K. Zuba, *Komitety obywatelskie na Śląsku Opolskim (1989–1991)*, Opole 2000, s. 67–68.

²¹ *Podwójna porażka komunistów w Polsce*, „Solidarność Walcząca” [Wydanie A, Edycja Górnośląska], 12–18 VI 1989, s. 1.

²² Takiego wyniku wyborów można się było spodziewać po sondażu przeprowadzonym dwa miesiące wcześniej wśród mieszkańców województwa opolskiego przez Zespół Badań i Analiz Społecznych przy Komitecie Wojewódzkim PZPR w Opolu. 60 proc. ankietowanych wyraziło wówczas opinię, że opozycja dobrze służy społeczeństwu (Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej, 001708/4091, A. Stolarz, „Opolska organizacja partyjna w okresie od »okrągłego stołu« do XI Zjazdu Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej”, praca dyplomowa napisana pod kierunkiem kpt. dr. Jacka Kamińskiego w Akademii Spraw Wewnętrznych w Legionowie, 1990 r., s. 17–21 [pdf]).

²³ M. Sroka, *Komitet Wojewódzki w Opolu w latach 1950–1990*, Wrocław–Warszawa 2019, s. 345–346.

Solidarność i opozycja pozaparlamentarna po 4 czerwca 1989 r.

Po wyborach szybko postępował rozwój organizacyjny opolskiej opozycji pozaparlamentarnej. Środowisko to zaczęło stopniowo różnicować się politycznie, w wyniku czego powstawały nowe grupy, wchodzące w skład różnych formacji opozycyjnych o zasięgu ogólnopolskim. W połowie 1989 r. ze środowiska MGN „Pokolenie ’80–88” zaczęły się wyodrębniać lokalne struktury Solidarności Walczącej, KPN oraz Liberalno-Demokratycznej Partii „Niepodległość”.

We wrześniu 1989 r. utworzono Tymczasową Reprezentację Polityczną (TRP) Śląska Opolskiego, pomyślaną „jako forum dla wymiany i uzgadniania stanowisk pomiędzy różnymi grupami i organizacjami niepodległościowej opozycji”. Tworzyli ją przedstawiciele następujących ugrupowań i środowisk „opozycyjnych”: Piłsudczykowski Krąg Niepodległościowej Myśli Politycznej, Solidarność Walcząca, Konfederacja Polski Niepodległej, Liberalno-Demokratyczna Partia „Niepodległość”, Młodzieżowa Grupa Niepodległościowa „Pokolenie ’80–88” oraz Niepodległościowa Grupa Uczestników Ruchu „Wolność i Pokój”²⁴. Była to spóźniona próba realizacji koncepcji propagowanych cztery lata wcześniej na łamach „Biuletynu Opolskiego”.

Ugrupowania skupione w reprezentacji odrzucały „realizowaną przez rząd T[adeusza] Mazowieckiego ideę porozumienia i politycznej współpracy z komunistami”. Nie akceptowano także polityki zagranicznej tego rządu, opartej na uznaniu polityczno-militarnych zobowiązań Polski wobec Związku Sowieckiego (i formalnie też wobec innych państw będących członkami Układu Warszawskiego oraz Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej). Za jedyne legalne władze państwowe uznawano nadal „emigracyjne władze Rzeczypospolitej, działające zgodnie z ustawą zasadniczą z 23 kwietnia 1935 r.”²⁵. Uważano, że polityczną przyszłość kraju należy wiązać z realną perspektywą rozpadu imperium sowieckiego. Postulowano współpracę z ruchami wolnościowymi w innych krajach bloku sowieckiego, w tym także z tymi opozycyjnymi siłami rosyjskimi, „które bez żadnych zastrzeżeń i warunków wstępnych opowiadają się za podziałem ZSRR na niepodległe państwa narodowe”²⁶.

²⁴ Oświadczenie [z 15 IX 1989 r.], „Na Bieżąco. Serwis informacyjny Tymczasowej Reprezentacji Politycznej Śląska Opolskiego” 1989, nr 6, s. 3.

²⁵ *Ibidem*, s. 2.

²⁶ *Ibidem*, s. 3.

Tymczasowa Reprezentacja Polityczna Śląska Opolskiego okazała się ostatecznie efemerydą i praktycznie przestała funkcjonować jeszcze przed końcem pierwszego kwartału 1990 r. (choć współpraca między poszczególnymi ugrupowaniami ją tworzącymi była kontynuowana jeszcze przez parę miesięcy). Przyczyniły się do tego zarówno problemy natury wewnętrznej, jak i uwarunkowania zewnętrzne, związane z rozwojem sytuacji politycznej w kraju.

Jeżeli chodzi o czynniki natury zewnętrznej, to należy wymienić szybko postępującą marginalizację polityczną tzw. opozycji pozaparlamentarnej, pozbawionej niemal zupełnie dostępu do mediów publicznych i związanych z tym możliwości szerszego propagowania swoich poglądów. Działania TRP pozostawały bez spodziewanego szerszego oddźwięku społecznego, co skutkowało zniechęceniem wśród młodych przeważnie opozycjonistów. Jedni wycofywali się z działalności „opozycyjnej”, widząc jej bezowocność. Inni, a w szczególności członkowie KPN, szukali alternatywnych możliwości działania. Istotną rolę odegrał także postępujący spadek zainteresowania życiem politycznym w społeczeństwie, a zwłaszcza wśród młodzieży, idący w parze z coraz trudniejszym życiem w kraju w warunkach ostrej walki z hiperinflacją (reforma Leszka Balcerowicza). Coraz mniejsza liczba ludzi brała udział w manifestacjach ulicznych, stanowiących w latach 1988–1990 główną formę publicznej aktywności opolskich środowisk niepodległościowych.

Wśród czynników natury wewnętrznej należy wymienić polityczne ambicje KPN, pragnącej działać wyłącznie na własny rachunek, bez wchodzenia w układy koalicyjne z innymi środowiskami. Na terenie Opola ambicje te zderzyły się z osobistymi ambicjami Wiesława Uklei, który z racji swoich licznych wystąpień publicznych (sprowadzających się z reguły do odczytywania wspólnych oświadczeń na różne tematy) aspirował do roli lidera całej miejscowej opozycji pozaparlamentarnej. Zrodzone na tym tle animozje natury personalnej dodatkowo skomplikowały sytuację i w praktyce uniemożliwiły dalszą współpracę w ramach TRP.

Do wspólnego wystąpienia pod szyldem TRP doszło po raz ostatni w lutym 1990 r. przy okazji wyborów uzupełniających do Senatu RP, rozpisanych po śmierci wybranego w czerwcu poprzedniego roku senatora Edmunda Jana Osmańczyka. Działacze komitetów obywatelskich i Solidarności odrzucili wówczas propozycję wystawienia Henryka Krolla (Króla) jako wspólnego kandydata wraz z mniejszością niemiecką. Kandydaturze tej przeciwstawio-

no kandydaturę Doroty Simonides i wybory przybrały w znacznej mierze charakter plebiscytu narodowościowego.

Skrytykowałem działaczy komitetów obywatelskich i Solidarności za doprowadzenie do tej sytuacji w obszernym oświadczeniu, które TRP uznała za wyraz jej własnego stanowiska. Apelowalem o odrzucenie nacjonalistycznej wizji Polski dla Polaków, opowiadając się za zgodnym współżyciem Polaków, Niemców oraz takich Ślązaków, którzy „nie odczuwają potrzeby jednoznacznego określenia swojej tożsamości narodowej”. Tekst ten opublikowano w lutym 1990 r. jako wspólne stanowisko TRP w ostatnim już numerze opolskiego pisma opozycyjnego „Na Bieżaco”²⁷. W późniejszym czasie (np. przy okazji pierwszych po II wojnie światowej wyborów samorządowych w maju 1990 r.) środowiska współtworzące TRP występowały już samodzielnie bądź tworzyły doraźne sojusze.

Warto nadmienić, że wybory uzupełniające do Senatu RP stały się świadectwem daleko posuniętego spadku politycznego znaczenia środowisk postkomunistycznych. Wystawiły one wówczas własnego kandydata, którym został Józef Pietrzykowski, dziekan Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Opolu. Występował on jednak nie jako kandydat partyjny, ale formalnie jako przedstawiciel Ogólnopolskiego Porozumienia Związków Zawodowych. Nie udało mu się przejść do drugiej tury wyborów, w której zmierzyli się ze sobą Kroll i Simonides. Wbrew nadziejom postkomunistów, liczących na zmianę nastrojów społecznych w kraju, wynik wyborów, wygranych ostatecznie przez Dorotę Simonides, stał się potwierdzeniem wyborczego zwycięstwa Solidarności z czerwca 1989 r.²⁸

Ewolucja czy rewolucja? Racje obu stron sporu i młot zmartowanej szansy

Patrząc na tamte wydarzenia z perspektywy minionych 35 lat, można by powiedzieć, że strategia ewolucyjna i rewolucyjna nawzajem się dopełniały (niczym polityczne strategie Piłsudskiego i Dmowskiego w okresie I wojny światowej). Gdyby jedna zawiodła, można byłoby odwołać się do drugiej. Obecność politycznych „rewolucjonistów” wzmacniała pozycję przetargo-

²⁷ Wybory senatorskie a sprawa mniejszości niemieckiej, „Na Bieżaco” 1990, nr 8, s. 1–4.

²⁸ Z. Bereszyński, *Rewolucja „Solidarności” w województwie opolskim 1980–1990. Historia ilustrowana regionu w czasach przełomu*, t. 3, wyd. 2, Opole 2021, s. 358–370.

wą politycznych „ewolucjonistów” w stosunkach z komunistami. Niestety nie wszyscy w tamtym czasie potrafili to zrozumieć. Znacznie częstszym zjawiskiem była wzajemna nieufność i podejrzliwość, inspirowana w niektórych przypadkach przez SB, dążącą do wewnętrznego skłócenia Solidarności i środowisk opozycyjnych. Mnożyły się wzajemne pomówienia o zdradę, rozbijactwo itp.

Historia potwierdziła polityczne prognozy niepodległościowych radykałów. Sowieckie imperium rozsypało się znacznie szybciej, niż przewidywali członkowie Solidarności w dobie Okrągłego Stołu²⁹. Politycznymi beneficjentami przemian ustrojowych okazali się jednak zwolennicy strategii ewolucyjnej, ponieważ tylko oni już od 1989 r. partycypowali w sprawowaniu władzy. Ich dominującą pozycję na scenie politycznej ugruntowały ostatecznie pierwsze wolne wybory parlamentarne w październiku 1991 r. Nieobecne w parlamencie i mediach informacyjnych środowiska opozycji niepodległościowej uległy do tego czasu niemal zupełnej marginalizacji i z wyjątkiem KPN nie zdołały zdobyć mandatów. Z upływem lat coraz więcej było w tych kręgach goryczy i frustracji. W wielu zasłużonych ludziach zrodził się kompleks odrzucenia przez wolną Polskę, tym głębszy, że w tym samym czasie zawrotne kariery porobili rozmaici przedstawiciele i zwolennicy starego reżimu.

Trzeba jednak przyznać, że wiele osób ze środowiska Solidarności, nastawionych wcześniej na „długi marsz do wolności”, okazało się mentalnie i koncepcyjnie nieprzygotowanych do szybkiego włączenia się w budowanie demokratycznej państwowości. Brakowało im niezbędnej wiedzy i wyobraźni, w związku z czym rozwój wydarzeń ich zaskoczył. Gubili się wśród przerastających ich zadań, popełniali błędy lub reagowali frustracją na błędy innych solidarnościowców. Wymownym tego świadectwem jest wypowiedź Stanisława Skakuja, człowieka Solidarności, który po 1989 r. odgrywał ważną rolę w lokalnym życiu publicznym jako przewodniczący Rady Miasta Opola i długoletni dyrektor Wydziału Spraw Obywatelskich Urzędu Wojewódzkiego w Opolu. W tekście *Moje dwudziestolecie nieprzedyskutowane*, opublikowanym w 2009 r. w opolskim dodatku „Gazety Wyborczej”, wspominając sytuację panującą w jego środowisku w początkach transformacji ustrojowej, ubolewał on nad powszechnym wówczas naiwnym przekonaniem, że „wystarczy zmie-

²⁹ Osoby takie były najczęściej przekonane, że Związek Sowiecki czeka jeszcze długa przyszłość. Z tego powodu opowiadano się za politycznym samoograniczeniem polskiej rewolucji.

nić ludzi przy władzy na naszych – uczciwych, pełnych zapału – i wszystko w kraju ułożyć się dobrze”. Wyrzucał swojemu środowisku, że w 1989 r. nie spierało się „o przyszły kształt ustrojowy państwa”, co negatywnie zaciążyło potem nad „życiem politycznym i społecznym”³⁰.

Mnożyły się wzajemne pretensje i oskarżenia, niekiedy merytorycznie uzasadnione, ale nierzadko ewidentnie demagogiczne. Szczególnie jaskrawym tego przykładem były zarzuty formułowane pod adresem Jana Całki, lidera opolskiej Solidarności w latach 1989–1992. Bywał on – i do pewnego stopnia jest nadal – obciążany odpowiedzialnością za wszystkie niemal negatywne aspekty przemian dokonujących się w tamtym czasie w województwie. W zarzutach tych najdalej posunął się Jerzy Gneciak, lider regionalnej Solidarności Rolniczej z lat 1981–1989. Oskarżył on publicznie Całkę o to, że był agentem SB.

Insynuacje te – całkowicie bezpodstawne w świetle materiałów znajdujących się w zasobach archiwalnych IPN³¹ – stały się elementem zrodzonego z upływem czasu mitu, jakoby w latach 1989–1991 zdrada czy zmowa ówczesnych elit związkowych i politycznych doprowadziła do zmarnowania stojącej przed Polską wielkiej szansy historycznej. Według tego mitu komuniści mieli w 1989 r. zmówić się z częścią dotychczasowych elit opozycyjnych, by ze szkodą dla reszty społeczeństwa podzielić się władzą i przywilejami.

Poglądy takie bywały i są głoszone przez osoby z kręgu Opolskiego Stowarzyszenia Pamięci Narodowej (m.in. Jerzego Łysiaka, Antoniego Klusika, Wiesława Ukleję, Jacka Bezega). W 2008 r. stowarzyszenie to, we współpracy z Jadwigą Chmielowską z Sosnowca, zorganizowało w Głucholazach konferencję pod wymownym tytułem „Przezwyciężyć zмовę okrągłego stołu”³².

Twierdzenia na temat uknutej rzekomo w 1989 r. zмовy z komunistami nie mają wiele wspólnego z rzeczywistością. Ówczesnym elitom Solidarności można z pewnością zarzucić wiele błędów i zaniedbań, które jednak da się

³⁰ S. Skakuj, *Moje dwudziestolecie nieprzedyskutowane*, „Gazeta Wyborcza – Opole”, 19 VI 2009 r., <https://classic.wyborcza.pl/archiwumGW/0,160510.html?searchForm=S.+Skakuj%2C+Moje+dwudziestolecie+nieprzedyskutowane> (dostęp 14 V 2024 r.).

³¹ Zob. Z. Bereszyński, *Służba Bezpieczeństwa i początki transformacji politycznej w województwie opolskim* [w:] *Upadek systemu komunistycznego na Górnym Śląsku...*, s. 118; idem, *Od koncesjonowanych stowarzyszeń chrześcijańskich do Solidarności. Katolicy świeccy w poszukiwaniu swojego miejsca w polskiej rzeczywistości społeczno-politycznej na przykładzie losów Jana Całki i Jerzego Łysiaka w ostatnim ćwierćwieczu Polski Ludowej oraz w III Rzeczypospolitej*, „Komunizm: System – Ludzie – Dokumentacja” 2023, nr 12, s. 434–436.

³² *Wojna o historię w Głucholazach*, „Rzeczpospolita”, 4 XII 2008 r., <https://www.rp.pl/polityka/art7922201-wojna-o-historie-w-glucholazach> (dostęp 14 IV 2024 r.).

wytłumaczyć po prostu brakiem odpowiedniego przygotowania kadrowego i koncepcyjnego do zadań, jakie stanęły przed związkiem i jego ludźmi w 1989 r. Nie trzeba doszukiwać się rzekomych spisków z komunistami czy powiązań z aparatem bezpieczeństwa PRL.

4 czerwca 1989 r. Jasna czy ciemna karta w historycznym kalendarzu?

Rok 1989 zaowocował wielkim sukcesem wyborczym Solidarności, który w istotnej mierze przyczynił się do upadku rządów komunistycznych w Polsce i innych krajach Europy Środkowo-Wschodniej. Można jednak mieć poważne wątpliwości, czy sukces ten został w pełni i należycie wykorzystany. Rezultaty przemian rozpoczętych w 1989 r. mogłyby być zapewne lepsze, gdyby ludzie zaczynający wówczas partycypować w sprawowaniu władzy w kraju zadbali wcześniej o odpowiednie przygotowanie się do swoich nowych ról społecznych. Niestety zabrakło tego też u przedstawicieli nowych elit politycznych wywodzących się z Solidarności. Nigdy się nie dowiemy, jak mogłyby wyglądać ewentualne scenariusze alternatywne, toteż spory na temat tego, jak wykorzystano wyborczy sukces Solidarności z 4 czerwca 1989 r., nigdy się nie skończą. Przedmiotem kontrowersji zapewne nie przestanie być także porozumienie Okrągłego Stołu. Ostatecznie okazało się ono wstępem do tego sukcesu, błędem byłoby jednak postrzeganie go jako kroku, który w prosty sposób prowadził do przemian demokratycznych w Polsce. Mechanizm taki wcale nie był z góry przesądzony. Równie dobrze mogło stać się inaczej i rachuby komunistów na to, że porozumienie Okrągłego Stołu pozwoli im zachować władzę w kraju, były całkiem zasadne. Niebezpieczeństwo to zażegnał dopiero wynik wyborów z 4 czerwca 1989 r.³³

Można się zatem spierać o ocenę ugody zawartej przy Okrągłym Stole, nie ma natomiast racjonalnych podstaw do kwestionowania znaczenia tego, co wydarzyło się 4 czerwca 1989 r. Mimo to nie brak osób i środowisk, dla których również ten dzień pozostaje czarną kartą w dziejach Polski.

W czerwcu 2019 r. u pomnika Bojowników o Polskość Śląska Opolskiego w Opolu została odsłonięta tablica przypominająca, że „[w]ybory 4 czerwca

³³ Można zatem polemizować z Wojciechem Roszkowskim, który w kontrowersyjnym podręczniku napisał, że porozumienie Okrągłego Stołu „zapoczątkowało pokojowe przemiany ku demokracji i gospodarce wolnorynkowej w skali całego bloku sowieckiego” (W. Roszkowski, *Historia i teraźniejszość. Podręcznik dla liceów i techników*, t. 2: 1980–2015, Kraków 2023, s. 159).

1989 r. przyniosły wolność, o którą walczyliśmy przez dwa wieki, najpierw z obcą, a potem z rodzimą tyranią. Zwycięstwo kandydatów Komitetu Obywatelskiego, ludzi Solidarności, ruszyło lawinę demokratycznych przemian”. Akt ten został jednak oprotestowany w oświadczeniu sygnowanym przez Bogusława Bardona, przewodniczącego Wojewódzkiej Rady Konsultacyjnej ds. Działaczy Opozycji Antykomunistycznej oraz Osób Represjonowanych z Powodów Politycznych w Opolu, Jerzego Łysiaka, prezesa Opolskiego Stowarzyszenia Pamięci Narodowej, Bronisławę Nabzdyk-Kaczmarek, prezesa Towarzystwa Kulturalno-Oświatowego „Polski Śląsk”, oraz Wiesława Ukleję, wiceprzewodniczącego Klubu „Gazety Polskiej” w Opolu. Treść inskrypcji została potępiona jako „kłamliwa, świadomie narzucona narracja”, mająca „utrwalić w pamięci społecznej zmnę okrągłego stołu i wybory czerwcowe jako mit założycielski III RP i wmówić społeczeństwu kłamstwo o rzekomo pozytywnym ich rezultacie”³⁴. W maju następnego roku grupa 23 osób skierowała do Rady Miasta Opola list otwarty z żądaniem usunięcia tablicy, w którym napisano m.in.:

4 czerwca nie może być świętem ani wolności, ani demokracji. To symbol zmarnowanej wówczas szansy na wolność, symbol złodziejskiego uwłaszczenia się komunistycznej nomenklatury, symbol wyrzucanych na bruk pracowników. To symbol grubej kreski, która zapewniła bezkarność zbrodniarzom. To w końcu symbol zdrady fałszywych elit, które dogadały się ponad głowami społeczeństwa z komunistami, którzy powinni znaleźć się w 1989 roku na śmietniku historii³⁵.

Przytoczone powyżej fragmenty stanowią typowy przykład tego, jak funkcjonuje wspomniany mit zmarnowanej wielkiej szansy historycznej z 1989 r.

³⁴ Tekst oświadczenia w zbiorach prywatnych autora.

³⁵ *Chcą usunięcia tablicy poświęconej wyborom '89. Temat wróci na sesji opolskiej rady*, <https://radio.opole.pl/100,325979,cha-usuniecie-tablicy-poswieconej-wyborom-89-te> (dostęp 14 V 2024 r.). List podpisali: Tomasz Ardzijewski, Bogusław Bardon, Zdzisław Bernacki, Zbigniew Bitka, Zbigniew Dziegielewski, Adam Cieśliński, Zbigniew Cieśliński, Jerzy Gneciak, Wacław Grzybowski, Tadeusz Gustowicz, Kazimierz Hulboj, Bronisława Nabzdyk-Kaczmarek, Jan Kasędra, Tadeusz Kasproicz, Antoni Klusik, Krzysztof Kowalewski, Jerzy Łysiak, Bartłomiej Morawski, Grażyna Saj, Stanisław Tomczyk, Wiesław Ukleja, Andrzej Wianecki, Maciej Wojciechowski. Ostatni z nich potępił w ten sposób również swoją własną działalność z 1989 r., gdy był członkiem Opolskiego Komitetu Obywatelskiego „Solidarność”, organizującego kampanię wyborczą kandydatów Solidarności w województwie opolskim!

Sytuacja powtórzyła się w 2024 r., gdy wystąpiłem z inicjatywą ustanowienia przez władze państwowe Medalu Wolności, który byłby nadawany co roku z okazji kolejnych rocznic wyborów z 4 czerwca 1989 r. Uważałem, że byłoby dobrze, aby zrobił to ktoś, kto w 1989 r. kontestował porozumienie Okrągłego Stołu i jego konsekwencje, ponieważ mogłoby to przyczynić się do przezwyciężenia dawnych i nieaktualnych już podziałów politycznych. Przedłożona przeze mnie propozycja została pozytywnie przyjęta przez prezydenta Opola Arkadiusza Wiśniewskiego, który zwrócił się do Rady Miasta o uchwalenie stosownego apelu do władz państwowych. Apel taki, adresowany do Prezesa Rady Ministrów, został uchwalony przez radnych dużą większością głosów w dniu 29 lutego 2024 r.³⁶

Również tym razem pojawił się protest zgłoszony w formie listu otwartego, podpisanego przez czternaście osób. W liście tym pisano, że „wyборы czerwcowe były zaplanowaną przy okrągłym stole operacją służb specjalnych, która miała na celu wprowadzenie opinii publicznej w błąd i wykorzystanie jej do ich przeprowadzenia”³⁷.

W odpowiedzi na ten protest przypominałem m.in. wypowiedzi prezydenta Lecha Kaczyńskiego na temat rozmów przy Okrągłym Stole i wyborów z 4 czerwca 1989 r. W wywiadzie udzielonym w 2009 r. dla „Newsweeka” polityk ten wyraził opinię, że porozumienie Okrągłego Stołu było konieczne jako pewnego rodzaju posunięcie taktyczne. Jego zdaniem „taktyka bezpośredniego starcia z władzą nie mogła się skończyć dobrze”. Kategorycznie zaprzeczył on, aby doszło wówczas do jakiegokolwiek zмовy z komunistami: „Nie było żadnych tego typu ustaleń. Nie było żadnej umowy o podziale władzy, tym bardziej o podziale majątku”³⁸. Wypowiadając się w radiowych „Sygnałach

³⁶ Uchwała nr LXXXIV/1442/24 Rady Miasta Opola z dnia 29 lutego 2024 r. w sprawie apelu Rady Miasta Opola do Prezesa Rady Ministrów dotyczącego ustanowienia Medalu Wolności z okazji 35 rocznicy wyborów z 4 czerwca 1989 roku, https://prawomiejscowe.um.opole.pl/UrządMiastaOpola/document/22280/Uchwa%C5%82a-LXXXIV_1442_24 (dostęp 14 V 2024 r.).

³⁷ *Protest przeciwko nadawaniu odznaczeń za udział w wyborach 4 czerwca 1989 roku*, <https://ngopole.pl/2024/03/17/protest-przeciwko-nadawaniu-odznaczen-za-udzial-w-wyborach-4-czerwca-1989-roku/> (dostęp 14 V 2024 r.); *Protest przeciwko nadawaniu odznaczeń za udział w wyborach 4 czerwca 1989 roku oraz innych prowokacjach*, <https://solidaryzm.eu/2024/03/17/protest-przeciwko-nadawaniu-odznaczen-za-udzial-w-wyborach-4-czerwca-1989-roku-oraz-innych-prowokacjach/> (dostęp 14 V 2024 r.). Protest podpisali: Tomasz Ardzijewski, Bogusław Bardón, Zbigniew Bitka, Adam Cieśliński, Zbigniew Cieśliński, Zbigniew Dzięgielewski, Antoni Klusik, Jerzy Łysiak, Alicja Nabzdyk-Kaczmarek, Bartłomiej Morawski, Janina Piekarczyk, Wiesław Ukleja, Andrzej Wiancki, Maciej Wojciechowski.

³⁸ *Lech Kaczyński: Okrągły Stół był konieczny*, <https://www.newsweek.pl/polska/lech-kaczynski-o-okraglym-stole-i-rozmowach-w-magdalence/kzvp24> (dostęp 14 V 2024 r.).

Dnia”, oświadczył: „Niektórzy twierdzą, że był jakiś spisek w Magdalence, że tam po cichu między sobą pewne sprawy uzgodniono. Byłem uczestnikiem wszystkich tych posiedzeń i mówię jasno: nie”. W tym samym roku w rozmowie z „Dziennikiem. Polska”, odpowiadając na pytanie, kiedy i jak doszło do upadku komunizmu, stwierdził, że wybory czerwcowe były „pierwszym klockiem domina, który pchnął następne”. Zapytany, czy „rozważa uczynienie 4 czerwca świętem narodowym”, oświadczył, że „jest to pomysł absolutnie wart rozważenia”³⁹.

Argumentacja ta najwyraźniej nie przekonała sygnatariuszy listu. Z maila przesłanego mi przez jednego z nich dowiedziałem się, że swoją inicjatywą na rzecz ustanowienia Medalu Wolności wybielał „układ, który doprowadził do uwłaszczenia aktywistów zbrodniczego PRL-u na narodowym majątku [...], znowę, która odpowiada za abolicję przestępstw i zbrodni przeciwko narodowi polskiemu [...], dzięki któremu [sic!] żadnej kary nie ponieśli ciemieńczy narodu polskiego, którzy znęcali się fizycznie i psychicznie, a nawet mordowali patriotów dążących do wolności”. Inny z sygnatariuszy listu (a także jego autor) obsypał mnie niecenzuralnymi wyzwiskami oraz zarzucił, że stałem się przyjacielem tych, „co emerytury ubekom przywracają”.

Podsumowanie

W latach 1988–1989 społeczeństwo polskie stanęło wobec historycznej szansy odzyskania pełnej niepodległości i zbudowania demokratycznego ładu ustrojowego. Stosunek do tej szansy głęboko podzielił ówczesne środowiska opozycyjne. Jedni opowiadali się za stopniowymi przemianami o charakterze ewolucyjnym, inni chcieli szybkich zmian o charakterze rewolucyjnym, choć pokojowym. Jedni i drudzy do pewnego stopnia mieli rację. Nie mylili się ci, którzy widzieli polityczne szanse w rozmowach przy Okrągłym Stole i „niekonfrontacyjnych” wyborach parlamentarnych. Nie mylili się jednak również ci, którzy obawiali się, że porozumienie Okrągłego Stołu może pozwolić komunistom utrzymać się u władzy. Oba scenariusze wydarzeń mogły wydawać się wówczas równie prawdopodobne. Pełną jasność przyniosły dopiero wybory z 4 czerwca 1989 r. z ówczesnym sukcesem Solidarności.

³⁹ Lech Kaczyński: 4 czerwca był klockiem domina, który pchnął następne, <https://www.prezydent.pl/kanclaria/archiwum/archiwum-bronislawa-komorowskiego/aktualnosci/wydarzenia/lech-kaczynski-4-czerwca-byl-klockiem-domina-ktory-pchnal-nastepne,13018,archive> (dostęp 14 V 2024 r.).

Działania zwolenników drogi ewolucyjnej oraz politycznych rewolucjonistów do pewnego stopnia się dopełniały. Działalność tych ostatnich wzmacniała przetargową pozycję tych pierwszych w relacjach z komunistami. Niestety zbyt rzadko dostrzegano ten mechanizm wzajemnego sprzężenia dwóch orientacji i podobnie bywa obecnie.

W ostatecznym rozrachunku jedni i drudzy, w większym lub mniejszym stopniu, dobrze przysłużyli się krajowi. Ówczesne podziały polityczne dawno straciły aktualność, wzajemne urazy i nieporozumienia przetrwały jednak do tej pory. Wynika to w znacznej mierze – choć nie tylko – z niezrozumienia mechanizmu przemian, jakie dokonały się w Polsce w latach 1989–1991 (jednak pewne znaczenie mogą mieć również motywy natury osobistej, związane z emocjonalnym przywiązaniem poszczególnych osób do ról odgrywanych w przeszłości).

Przytoczone powyżej przykłady z ostatnich lat pokazują, jak daleko posunęło się rozbitcie dawnych środowisk opozycyjnych. Wydarzenia z 1989 r. (Okrągły Stół, wybory czerwcowe itp.) pozostają kością niezgody po dziś dzień. Stosunek do nich ciągle dzieli dawnych opozycjonistów i ludzi Solidarności. Wzajemne urazy i uprzedzenia nie tylko nie zanikły, ale nawet się pogłębiły. Spieramy się dziś nie mniej gorąco niż w 1989 r., a płaszczyzn podziału jedynie przybyło.

Dyskusje jako takie byłyby zjawiskiem pozytywnym i twórczym, gdyby nie towarzyszące im zaciętrzewienie. Zbyt często brakuje świadomości, że różnice poglądów nie muszą wykluczać wzajemnego szacunku. Dawny obóz solidarnościowy rozpadł się na odrębne kręgi – polityczne getta, izolujące się od siebie i niepotrafiące znaleźć wspólnego języka. W wielu przypadkach zatracono zdolność szukania tego, co nas łączy. Dotyczy to niestety nie tylko stosunku do przeszłości. Podobnie kształtuje się sytuacja w bieżącym życiu politycznym z oczywistą szkodą dla dobra publicznego.

Aby zmienić ten stan rzeczy, warto byłoby zacząć od zrewidowania naszego stosunku do historii. Warto przypominać, że 35 lat temu ówcześni opozycjoniści toczyli między sobą ostre dyskusje, co samo w sobie było pozytywne, lecz niestety zbyt często nie potrafili słuchać siebie nawzajem ze zrozumieniem. Dlatego ich drogi rozeszły się w dramatyczny sposób ze szkodą dla wspólnie wyznawanych wartości. Dawno minionej jedności nigdy już nie uda się odbudować (i nie ma takiej potrzeby), ale warto wyciągnąć wnioski z doświadczeń minionych lat. Umiejętność otwarcia się na cudze racje i słuchania innych na pewno nam się przyda.

Bibliografia

Źródła

Źródła archiwalne

Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej, Akademia Spraw Wewnętrznych w Warszawie 1972–1990, 001708/4091.

Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej Oddział we Wrocławiu, Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych w Opolu 1983–1990, 0010/3951; 08/578; 122/453, t. 1. Zasoby archiwalne Zarządu Regionu NSZZ „Solidarność” Śląska Opolskiego, nieuporządkowane.

Zbiory prywatne Adama Cieślińskiego.

Zbiory prywatne autora.

Akty normatywne

Uchwała nr LXXXIV/1442/24 Rady Miasta Opola z dnia 29 lutego 2024 r. w sprawie apelu Rady Miasta Opola do Prezesa Rady Ministrów dotyczącego ustanowienia Medalu Wolności z okazji 35 rocznicy wyborów z 4 czerwca 1989 roku, https://prawomiejscowe.um.opole.pl/UrzedMiastaOpola/document/22280/Uchwa%C5%82a-LXXXIV_1442_24 (dostęp 14 V 2024 r.).

Prasa

„Biuletyn Dolnośląski” 1989.

„Biuletyn Opolski” 1985.

„Gazeta Wyborcza – Opole” 2009.

„Konfederat Opolski” 1989.

„Na Bieżąco” 1989.

„Newsweek. Polska” 2009.

„Nowa Trybuna Opolska” 1996.

„Pokolenie’ 80–88” 1988–1989.

„Rzeczpospolita” 2008.

„Solidarność Opolska” 1989.

„Solidarność Walcząca” [Wydanie A, Edycja Górnośląska] 1989.

„Solidarność Walcząca – Opole” 1989–1990.

„Trybuna Opolska” 1989, 1991.

„Wiadomości. Pismo NSZZ »Solidarność« R. Śląsk Opolski” 1988.

Opracowania

Bereszyński Z., *Ewolucja celów i form działalności opozycyjnej w Polsce w latach 1980–1989. Casus Śląska Opolskiego* [w:] *Opozycja antykomunistyczna w krajach bloku wschodniego w latach 1945–1989*, red. K. Łabędź, M. Świder, Kraków 2014.

- Bereszyński Z., Golczuk Jerzy [w:] *Encyklopedia Solidarności. Opozycja w PRL 1976–1989*, t. 2, red. G. Waligóra et al., Katowice–Warszawa 2012.
- Bereszyński Z., *Od koncesjonowanych stowarzyszeń chrześcijańskich do Solidarności. Katolicy świeccy w poszukiwaniu swojego miejsca w polskiej rzeczywistości społeczno-politycznej na przykładzie losów Jana Całki i Jerzego Łysiaka w ostatnim ćwierćwieczu Polski Ludowej oraz w III Rzeczypospolitej*, „Komunizm: System – Ludzie – Dokumentacja” 2023, nr 12.
- Bereszyński Z., *Młodzieżowa Grupa Niepodległościowa Pokolenie '80–88* [w:] *Encyklopedia Solidarności. Opozycja w PRL 1976–1989*, t. 2, red. G. Waligóra et al., Katowice–Warszawa 2012.
- Bereszyński Z., *Revolucja „Solidarności” w województwie opolskim 1980–1990. Historia ilustrowana regionu w czasach przełomu*, t. 3, wyd. 2, Opole 2021.
- Bereszyński Z., *Służba Bezpieczeństwa i początki transformacji politycznej w województwie opolskim* [w:] *Upadek systemu komunistycznego na Górnym Śląsku. Wokół przemian 1989 roku w województwach katowickim i opolskim*, red. A. Dziuba, S. Rosenbaum, Katowice 2010.
- Bereszyński Z., *NSZZ „Solidarność” i rewolucja solidarnościowa na Śląsku Opolskim 1980–1990*, t. 2: *Od stanu wojennego do zmian ustrojowych w kraju*, Opole 2014.
- Bereszyński Z., *Wybory w latach 1972–1989 oraz referendum społeczne w 1987 r. na Śląsku Opolskim. Działania aparatu władzy i środowisk opozycyjnych, akcje antywyborcze oraz spontaniczne przejawy postaw opozycyjnych wśród mieszkańców regionu* [w:] *Wybory i referenda w PRL*, red. S. Ligarski, M. Siedziako, Szczecin 2014.
- Codogni P., *Okrągły Stół, czyli polski Rubikon*, konsultacja nauk. J. Kofman, Warszawa 2009.
- Friszke A., *Tymczasowa Komisja Koordynacyjna NSZZ „Solidarność” (1982–1987)* [w:] *„Solidarność” podziemna 1981–1989*, red. A. Friszke, Warszawa 2006.
- Głębocki H., *Dzieje „Solidarności” w podziemiu (1981–1989)* [w:] *Droga do niepodległości. „Solidarność” 1980–2005*, red. A. Borowski, M. Łątkowska, T. Mahrburg, Warszawa 2005.
- Jasiak K., Bereszyński Z., *Kalendarium ważniejszych wydarzeń na Opolszczyźnie według meldunków, sprawozdań, kronik oraz innych materiałów Milicji Obywatelskiej i Służby Bezpieczeństwa w latach 1945–1989* [w:] *Komunistyczny aparat represji i życie społeczne Opolszczyzny w latach 1945–1989. Studia i materiały*, red. K. Jasiak, Opole 2012.
- Kamiński Ł., *Tymczasowa Rada NSZZ „Solidarność”* [w:] *Encyklopedia Solidarności. Opozycja w PRL 1976–1989*, t. 1, red. M. Łątkowska et al., Warszawa 2010.
- Litwińska M., Waligóra G., *Ruch „Wolność i Pokój” 1985–1989* [w:] *NSZZ „Solidarność” 1980–1989*, t. 7: *Wokół „Solidarności”*, red. Ł. Kamiński, G. Waligóra, Warszawa 2010.
- Maziarz A., Sołtysik Ł., *Ukleja Wiesław* [w:] *Encyklopedia Solidarności. Opozycja w PRL 1976–1989*, t. 2, red. G. Waligóra et al., Katowice–Warszawa 2012.
- Patelski M., *Od X Plenum KC PZPR do czerwcowych wyborów (styczeń–czerwiec 1989 r.). Opolskie władze partyjne wobec przełomu 1989 r.* [w:] *Upadek systemu*

- komunistycznego na Górnym Śląsku. Wokół przemian 1989 roku w województwach katowickim i opolskim, red. A. Dziuba, S. Rosenbaum, Katowice 2010.
- Roszkowski W., *Historia i teraźniejszość. Podręcznik dla liceów i techników*, t. 2: 1980–2015, Kraków 2023.
- Skórzyński J., *Rewolucja Okrągłego Stołu*, Kraków 2009.
- Smółka-Gnauck A., *Między wolnością a pokojem. Zarys historii Ruchu „Wolność i Pokój”*, Warszawa 2012.
- Sroka M., *Komitet Wojewódzki w Opolu w latach 1950–1990*, Wrocław–Warszawa 2019.
- Waligóra G., *Ruch Wolność i Pokój [w:] Encyklopedia Solidarności. Opozycja w PRL 1976–1989*, t. 2, red. G. Waligóra et al., Katowice–Warszawa 2012.
- Wierzbicki M., *Młodzież w PRL*, Warszawa 2009.
- Wierzbicki M., *Ostatni bunt. Młodzieżowa opozycja polityczna u schyłku PRL 1980–1990. Fakty, konteksty, interpretacje*, Lublin–Warszawa 2013.
- Zuba K., *Komitety obywatelskie na Śląsku Opolskim (1989–1991)*, Opole 2000.
- Zuba K., *Rola ruchu obywatelskiego na Śląsku Opolskim w demontażu systemu autorytarnego i budowie demokracji na szczeblu regionalnym i lokalnym [w:] Upadek systemu komunistycznego na Górnym Śląsku. Wokół przemian 1989 roku w województwach katowickim i opolskim*, red. A. Dziuba, S. Rosenbaum, Katowice 2010.
- Zyzak P., *Lech Wałęsa. Idea i historia. Biografia polityczna legendarnego przywódcy „Solidarności” do 1988 roku*, Kraków 2009.

Internet

- Chcą usunięcia tablicy poświęconej wyborom '89. Temat wróci na sesji opolskiej rady, <https://radio.opole.pl/100,325979,chca-usuniecie-tablicy-poswieconej-wyborom-89-te> (dostęp 14 V 2024 r.).
- Lech Kaczyński: 4 czerwca był klockiem domina, który pchnął następne, <https://www.prezydent.pl/kancelaria/archiwum/archiwum-bronislawa-komorowskiego/aktualnosci/wydarzenia/lech-kaczynski-4-czerwca-byl-klockiem-domina-ktory-pchnal-nastepne,13018,archive> (dostęp 14 V 2024 r.).
- Lech Kaczyński: Okrągły Stół był konieczny, <https://www.newsweek.pl/polska/lech-kaczynski-o-okraglym-stole-i-rozmowach-w-magdalence/kzvpc24> (dostęp 14 V 2024 r.).
- Protest przeciwko nadawaniu odznaczeń za udział w wyborach 4 czerwca 1989 roku, <https://ngopole.pl/2024/03/17/protest-przeciwko-nadawaniu-odznaczen-za-udzial-w-wyborach-4-czerwca-1989-roku/> (dostęp 14 V 2024 r.).
- Protest przeciwko nadawaniu odznaczeń za udział w wyborach 4 czerwca 1989 roku oraz innych prowokacjach, <https://solidaryzm.eu/2024/03/17/protest-przeciwko-nadawaniu-odznaczen-za-udzial-w-wyborach-4-czerwca-1989-roku-oraz-innych-prowokacjach/> (dostęp 14 V 2024 r.).
- Skakuj S., *Moje dwudziestolecie nieprzedyskutowane*, „Gazeta Wyborcza – Opole”, 19 VI 2009 r., <https://classic.wyborcza.pl/archiwumGW/0,160510.html?searchForm=S.+Skakuj%2C+Moje+dwudziestolecie+nieprzedyskutowane> (dostęp 14 V 2024 r.).
- Wojna o historię w Głucholazach, „Rzeczpospolita”, 4 XII 2008 r., <https://www.rp.pl/polityka/art7922201-wojna-o-historie-w-glucholazach> (dostęp 14 IV 2024 r.).

Kontrowersyjne pożegnanie (?) z komunizmem. Przemiany polityczne z lat 1989–1991 i spory na ten temat na przykładzie lokalnego środowiska opolskiego

Lata 1989–1990 przyniosły gruntowne przeobrażenie społeczno-politycznego krajobrazu województwa opolskiego. Zapoczątkowane już wcześniej inicjatywy na rzecz zalegalizowania miejscowej mniejszości niemieckiej przerodziły się stopniowo w masowy ruch społeczny. W tym samym czasie rozwijały się dynamicznie nowe grupy opozycyjne w miejscowych środowiskach młodzieżowych, stanowiące atrakcyjną alternatywę dla znacznie osłabionej w poprzednich latach Solidarności. W pierwszych tygodniach 1989 r. zaczęły się pogłębiać różnice zdań między miejscowymi działaczami związkowymi a pewną częścią działaczy opozycyjnych znajdujących posłuch głównie wśród młodzieży. Kontrowersje te dotyczyły rozmów przy Okrągłym Stole i poczynionych tam ustaleń. W atmosferze ostrych sporów politycznych postępował szybki rozwój inicjatyw opozycyjnych kontestujących ugodę Okrągłego Stołu. Przedmiotem kontrowersji stał się także stosunek do wyborów do Sejmu i Senatu PRL z 4 czerwca 1989 r. Część miejscowych środowisk opozycyjnych ostro krytykowała również dalszy rozwój sytuacji politycznej w kraju i regionie, domagając się pogłębienia przemian. Na tle problemów związanych z transformacją ustrojową rozgorzały ostre spory wśród miejscowych działaczy Solidarności, którzy jeszcze w 1989 r. zajmowali zbieżne stanowisko w podstawowych kwestiach politycznych. Zaczęły się mnożyć wzajemne oskarżenia, włącznie z pomówieniami o rzekomą współpracę z SB. Kontrowersje na tym tle, mimo że w znacznej mierze pozbawione merytorycznego uzasadnienia, nie wygasły po dziś dzień i nadal w dużym stopniu zatruwają atmosferę wśród dawnych działaczy związkowych i opozycyjnych.

SŁOWA KLUCZOWE: Solidarność, opozycja, Okrągły Stół, wybory z 4 czerwca 1989 r., województwo opolskie

Zbigniew Bereszyński – doktor habilitowany nauk humanistycznych w dziedzinie historii, badacz niezależny, zajmuje się historią społeczno-polityczną Śląska Opolskiego, autor m.in. monografii NSZZ „Solidarność” i rewolucja solidarnościowa na Śląsku Opolskim (Opole 2014) oraz Komunistyczny aparat bezpieczeństwa i ludność niemiecka na Górnym Śląsku w latach 1945–1990, wyd. 2, Opole–Gliwice 2019 (wydanie niemieckie: *Der kommunistische Sicherheitsapparat und die deutsche Bevölkerung in Oberschlesien zwischen 1945 und 1990* (Opole 2020)).

A Controversial Farewell (?) to Communism. The Political Changes of 1989–1991 and the Related Polemic on the example of the Local Environment in Opole

The years 1989–1990 brought a fundamental transformation of the socio-political landscape of the Opole Voivodeship. The early initiatives to legalise the local German minority movement gradually developed into a mass social movement. At the same time, new opposition groups in local youth circles were developing dynamically, providing an attractive alternative to the Solidarity movement, much-weakened in previous years. In the first weeks of 1989, differences of opinion deepened between local trade union activists, and a certain part of local opposition activists, who were popular mainly among the youth. This controversy concerned the Round Table talks, and the arrangements made there. In the atmosphere of heated political disputes, there was a rapid development of opposition initiatives contesting the Round Table agreement. The attitude to the 4 June 1989 elections to the Sejm and Senate of the Polish People's Republic also became the subject of controversy. Some local opposition circles were also sharply critical of further political developments in the country and the region, demanding a deepening of the transformation. The problems related to the political and economic transformation led to heated disputes among local Solidarity activists, who had beforehand in 1989 held similar positions on basic political issues. Mutual accusations began to multiply, including accusations of alleged collaboration with the Security Service (*Służba Bezpieczeństwa*, SB). The controversies surrounding this issue, although largely devoid of any substantive justification, have not died down to this day, and continue to poison the atmosphere among former trade union and opposition activists.

KEYWORDS: Solidarity, opposition, Round Table, 4 June 1989 elections, Opole Voivodeship

Zbigniew Bereszyński – historian, Dr. hab. Humanities, independent researcher, deals with the socio-political history of Opole Silesia, author of, among others, the monographs: *NSZZ „Solidarność” i rewolucja solidarnościowa na Śląsku Opolskim* [NSZZ “Solidarity” and the Solidarity Revolution in Opole Silesia], Opole: IPN, 2014 and *Komunistyczny aparat bezpieczeństwa i ludność niemiecka na Górnym Śląsku w latach 1945–1990* [The communist security apparatus and the German population in Upper Silesia in 1945–1990], 2nd ed., Opole–Gliwice: Dom Współpracy Polsko-Niemieckiej, 2019 (German edition: *Der kommunistische Sicherheitsapparat und die deutsche Bevölkerung in Oberschlesien zwischen 1945 und 1990*, Opole: Centrum Badań Mniejszości Niemieckiej, 2020).